

Ancak adaları müstakil bir bölüm halinde (II. bab, 6. manzara) incelediği için Ebü'l-Fidâ'nın beş ve on altıncı iklimlerini sıralama dışı bırakmış, böylece örfî iklim sayısını on altıya indirmiştir. Ayrıca *Takvîmü'l-büldân*'da bulunmayan şehirleri de *Nüzhetü'l-kulûb* ve *Âşârü'l-bilâd* gibi eserlerden tamamlayarak ait oldukları hakiki iklimde ve ilgili örfî iklimin sonunda "Tezyilü'l-iklîmi'l-örfî" başlığıyla göstermiş, hangi iklime girdiği şüpheli bazı şehirleri de "Bilâdü muhtelitâti'l-ekâlîmi'l-örfiyye" başlığı altında verip iklim tabikatını çok yönlü olarak gerçekleştirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebü'l-Fidâ, *Géographie d'Aboulféda* (trc. M. Reinaud), Paris 1848, II, 8; ayrıca bk. tercüme edenin önsözü, I, s. XXIV-XXXII, CCXXIV-CCXXV; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, I, 209-213; İbn Haldûn, *Mukaddime* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1982, I, 277-330; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (Şemseddin), III, 232-236; Âşık Mehmed, *Menâzirü'l-avâlim*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 616, vr. 148^a-149^a; a.e. (*Tahlit-Metin*) (haz. Mahmut Ak, doktora tezi, 1997), İÜ Ed. Fak. Genel Kitaplık, nr. Dr. TE 118; Barthold, *İslâm Medeniyeti*, s. 154-165; Muhammed Mahmûd Muhammedeyn, *et-Türâşü'l-coğrafiyyü'l-İslâmî*, Riyad 1404/1984, II, 113-127; a.mlf., "Mefhûmü'l-iklîm ve üslûbu dirâsetih 'inde'l-Mukaddesi", *Buhûşü'l-mü'temeri'l-coğrafiyyi'l-İslâmiyyi'l-evvel*, Riyad 1404/1984, III, 339-353; Fr. Taeschner, "Osmanlılarda Coğrafya" (trc. Hâmid Sadi), *TM*, II (1928), s. 289; J. H. Kramers, "Coğrafya", *İA*, III, 202-220; T. H. Weir, "İklim", a.e., V/2, s. 948; S. Maqbul Ahmad, "Djuğhrâfiya", *EP* (Fr.), II, 590-602; a.mlf., "Coğrafya", *DİA*, VIII, 53, 57, 59, 61, 63; A. Miquel, "İklim", *EP* (Fr.), III, 1103-1105; İsmet Miroğlu, "Âşık Mehmed", *DİA*, III, 553.

MAHMUT AK

el-İKMÂL (الإكمال)

İbn Mâkûlâ'nın
(ö. 475/1082'den sonra)
biyografik eseri.

Tam adı *el-İkmâl fi ref'i (ʿarzi)l-irtiyâb ʿani'l-mü'telif ve'l-muhtelif fi'l-esmâ ve'l-künâ ve'l-ensâb* olup yazılış aynı, okunuşu farklı veya yazılış ve okunuş bakımından birbirine yakın isim, lakap, künye ve nisbeleri araştırmayı ve bu tür kelimelerde meydana gelebilecek karışıklıkları gidermeyi konu edinen mü'telif-muhtelif alanında yapılmış önemli bir çalışmadır. Arap yazısının yeterince gelişmediği, hareke ve nokta gibi belirleyici işaretlerin kullanılmadığı ilk dönem eserlerinde şahıs, kabile ve yer adlarının doğru okunup kaydedilmesinin büyük önem taşıdığı, bu sebeple hadis râvilerinin adla-

rını, nisbelerini, lakap ve künyelerini doğru olarak belirlemek ve benzerlerinden ayırabilmek amacıyla bu alanda başka çalışmaların da yapıldığı bilinmektedir. Dârekutnî'nin *el-Mü'telif ve'l-muhtelif*i ile Abdülganî el-Ezdi'nin *el-Mü'telif ve'l-muhtelif* ve *Müştebihü'n-nisbe* adlı eserleri üzerine Hatîb el-Bağdâdî'nin yazdığı *Tekmiletü'l-Mü'telif ve'l-muhtelif*i esas alınarak onların eksiklerini tamamlayıp hatalarını düzeltmek amacıyla telif edilen *el-İkmâl*'de İbn Mâkûlâ, İbnü't-Tahhân'ın adını vermediği bu konudaki eserinden de faydalanmıştır (*el-İkmâl*, I, 3).

Alfabetik olarak düzenlenen eserde ele alınan isim, lakap, künye ve nisbeler, hareke ve noktaların olmamasından dolayı Arap yazısının imkân verdiği okuma şekilleri dikkate alınarak sınıflandırılmış ve bunlar bir bab başlığı altında söz konusu isim, lakap ve nisbelerle anılan şahıslar çok defa hocaları ve talebelerinin adlarına da yer verilerek sıralanmış, tasnifte sahâbe, tâbiîn ve tebeu't-tâbiînden olanlara öncelik verilmiş, daha sonra kronolojik sıra takip edilmiştir. Eserde zikredilen şahısların yaşadıkları zaman, yer ve genellikle vefat tarihleri belirtilmiş, isim, lakap, künye ve nisbelerin mânaları üzerinde durulmuştur. Kelimelerin okunuşuyla ilgili ihtilâf noktalarında müellif bazan herhangi bir görüş belirtmemiş, bazan gerekçelerini de açıklayarak kendi tercihini ortaya koymuştur. İbn Mâkûlâ'nın 467'de (1074) tamamlayıp 470'te (1077) gözden geçirerek temize çektiği eseri öncekilerle kıyaslanması durumunda şekil, üslûp ve muhteva bakımından bir zenginlik ve orijinallik arz etmekteyse de kendinden sonra üzerinde yapılan çalışmalar onun da eksikliklerinin bulunduğu ortaya koymaktadır. İbn Nukta eser üzerine *Tekmiletü'l-İkmâl* adıyla bir zeyil yazmış, bunu, İbnü's-Sâbûnî'nin *Tekmiletü'l-İkmâlî'l-İkmâl* adını taşıyan eseriyle Ebü'l-Muzaffer Mansûr b. Selîm el-Hemedânî'nin hazırladığı zeyil takip etmiştir (bk. MÜ'TELİF VE MUHTELİF).

el-İkmâl'in ilk altı cildi Abdurrahman b. Yahyâ el-Muallimî el-Yemânî (Haydarâbâd 1381-1386/1962-1967), VII. cildi ise Nâyif el-Abbâs (Beyrut 1976) tarafından yayımlanmış, daha sonra bu baskı neşredenlerin adı kaydedilmeksizin ve Muallimî'nin altmış bir sayfalık mukaddimesine yer verilmeksizin tekrarlanmıştır (Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 1411/1990). Dahîl b. Sâlih b. Dahîl el-Lahîdân, *Fihrisü Kitâbi'l-İkmâl: Tertibü'l-İkmâl*

mevâd ve ricâl li'l-Emir İbn Mâkûlâ adıyla eserin fihristini hazırlamıştır (Riyad 1414/1994).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Muallimî), Haydarâbâd 1381/1962, neşreden giriş, I, 2-3, 4, 7, 8, 10, 38, 45-61; ayrıca bk. I, 1-3; İbnü's-Salâh, *ʿUlümü'l-hadîs*, s. 344; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1637; Brockelmann, *GAL*, I, 435; Talat Koçyigit, *Hadis İstihlâkı*, Ankara 1980, s. 336; Abdülvehhâb İbrâhîm Ebü Süleyman, *Kitâbetü'l-bahşi'l-ilmî*, Cidde 1403/1983, s. 251; Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992, s. 291; Ketânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 239.

ALİ OSMAN KOÇKUZU

İKRA' SÜRESİ

(bk. ALAK SÜRESİ).

İKRAH (الإكراه)

Cebir ve tehdit kullanarak kişiyi rızâ göstermeyeceği bir söz veya davranışa zorlamak anlamında fıkıh terimi.

Sözlükte "istememek, rızâ göstermemek" anlamındaki kürh (kerh) kökünden türeyen ikrâh, kişiyi razı olmadığı bir işi yapmaya zorlamak mânasına gelir. Hatta kelimenin kök anlamında bir ayırım yapılarak kürhün insanın kendi tab'ından veya aklından kaynaklanan bir hoşlanmama, kerhin ise hariçten gelen bir zorlamanın yol açtığı meşakkat anlamı taşıdığı, sonradan dinî bir terim haline gelen "mekruh"un birinci anlamla, ikrahın da ikinci anlamla daha sıkı bağının olduğu belirtilir. Dinî literatürde de ikrah bu çerçevede terim anlamı kazanmış, kelâm ilminde iman veya inkâra zorlanmanın dinî hükmü, fıkıhta da bir kimseyi, serbest kaldığında razı olmayacağı ve istemeyeceği bir işi yapmaya zorlamanın dinî ve hukukî sonuçları tartışılırken sıkça kullanılan bir terim olmuştur. Zorlayana mükrih, zorlanan kimseye de mükreh denilir.

Kur'an'da kırk bir yerde kerh kökünün çeşitli türevleri geçer. Bunların çoğunda kelime sülâsî kökte kullanılır ve Allah'ın, kullarının bir davranışından hoşnut olmaması (et-Tevbe 9/46), günahkârların, müşrik ve kâfirlerin inat ve cehaletleri sebebiyle hak ve hakikatten hoşlanmaması, onu istememesi (el-Enfâl 8/8; et-Tevbe 9/33; Gâfir 40/14; Muhammed 47/9, 26), bir işin insanlara zor ve ağır (el-Bakara 2/216; et-Tevbe 9/81; el-Ahkâf 46/15) yahut